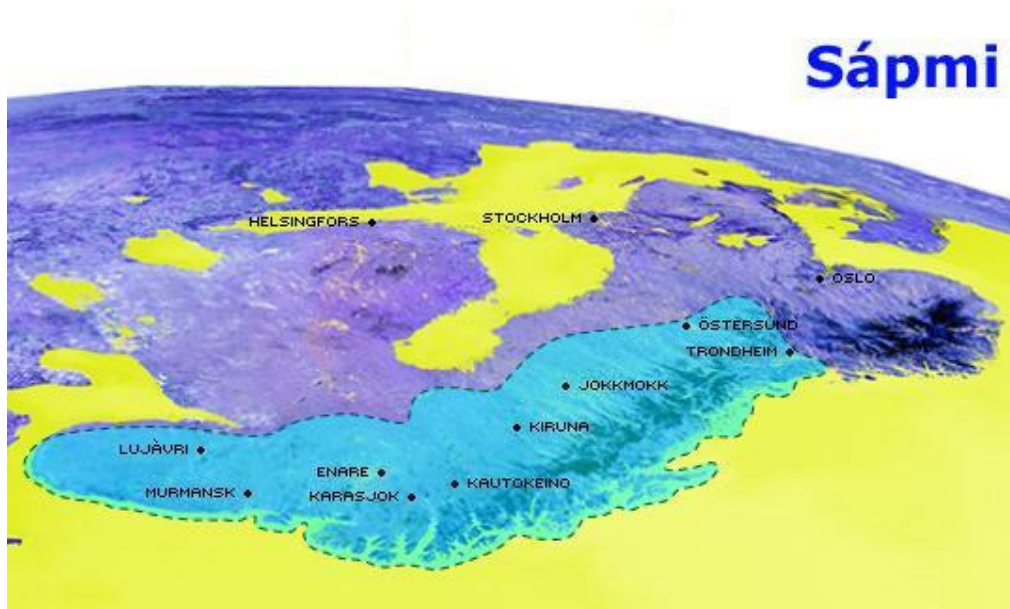

**Undervisning om det samiska i de svenska skolorna.
*Varför är kunskapen så dålig och vad leder det till?***

Innehållsförteckning:

Inledning.....	1
Vad får man lära sig om samer i skolan?	1
Vad leder okunskapen till?	3
Fördomar	3
Turism går före rennäring	3
Beslutsfattare, politiker och andra saknar bakgrundsfakta.....	3
Sammanfattning	4
Källförteckning.....	5
Bilagor: Bilaga 1: Historik	

Inledning

Det verkar som om kunskapen om samernas historia och deras situation är ganska liten bland svenskar i allmänhet. Självklart kan detta till stor del bero på att undervisningen är dålig och att det står så lite i skolböckerna. Vad står egentligen i böckerna? Är undervisningen så dålig? Om den är det, vad beror det på och vad leder det till?

Jag har tittat på undersökningar som gjorts angående kunskap om samer hos det svenska folket och om svenska skolbäckers information om samer. Anledningen till att jag vill undersöka detta är att jag tycker att den information jag själv fått via skolan har varit bristfällig. Är det likadant överallt?

Under de senaste 400 åren ändrades markägandet i Sverige och det som från början var samisk mark blev till svensk mark. Ett stort land och ett folk blev delat mellan olika nationalstater. Nationalstaten Sverige har utvecklats ekonomiskt på bekostnad av Sápmi, men hur det gick till beskrivs sällan. Hur kan så mycket inte tillhöra allmänbildningen i Sverige? Hur detta folks historia beskrivs i övriga länder vet jag inte, men i svenska skolböcker står det ibland inte mer än tre rader. Okunskapen leder till bl.a. fördomar, och när man inte vet vad som är sant så kan det lätt bli stora missförstånd.

Den svenska historien som elever får lära sig i skolor idag är en ofullständig historia eftersom ett folk som lever inom Sveriges nuvarande gränser till stor del nonchaleras. Den samiska historien finns sällan med och om den finns med är den sällan komplett och ofta felaktig.

Syftet med den här uppsatsen är att granska vad som står i svenska skolböcker och visa vad som blir följderna av okunskapen om samerna. Jag har också med en bilaga med kortfattad historisk bakgrund.

Vad får man lära sig om samer i skolan?

I en utredning som Uppsala universitet gjort har man jämfört olika läroböcker från grundskolan böcker i samhällskunskap och historia: I en lärobok för gymnasiet, "Epos A", poängterar man de samiska bosättningarnas stora utbredning söderut, men man säger knappt något om samernas tillstånd i modern tid¹. I läroboken "samhälle.nu" står det inte skrivet någonting om samer annat än i en bildtext till en bild som föreställer pojkar som leker ren: "Att 'leka ren' är både lek och träning för blivande renskötare. Idag är samerna en erkänd och respekterad minoritet i de nordiska länderna, men så har det inte alltid varit. De har fått kämpa hårt för rätten att inte vara som alla andra."²

---

¹ Runblom, Harald

² Runblom, Harald Uppsala universitet, sid 38

För det första så går det inte att beskriva ett helt folk på bara tre rader, och för det andra: om de tre raderna inte ens är helt korrekta så är det inte konstigt att folk inte vet så mycket om samer. Det verkar vara en utbredd missuppfattning att alla samer är renskötare. När man skriver om samer så borde det stå någonstans att det inte är så. Att samerna är en erkänd och respekterad minoritet i de nordiska länderna stämmer inte helt. Samer är dessutom inte bara en minoritet, de är ett ursprungsfolk. Att de är erkända och respekterade är väl också tveksamt. Att samerna har kämpat för att "inte vara som andra" är det nog svårt att hitta belägg för.

I läroboken "Vida Världen" får man följa en sameflicka under ett år. Dessutom finns en fakta-ruta på en halv sida med samernas situation i korthet. Den historiska tillbakablicken består av att man talar om att samer bott i ett område i flera tusen år "långt innan det fanns gränser mellan Sverige, Norge, Finland och Sovjetunionen".³ På en bild som ska visa var Sápmi ligger sträcker sig området i söder knappt till Härjedalen!

Den lärobok som verkar beskriva samernas situation bäst är "SOL 3000: Samhälle i dag 7-9". Där kan man i avsnittet "Samerna – urbefolkning i norr" läsa om samernas roll som urbefolkning och man understryker även den samiska världens transnationella karaktär, d.v.s. att samer finns i flera länder. Författarna skriver om den svenska kolonisationspolitiken, och beskriver kulturella tvång som har gällt religion och språk. Man skriver också om konflikter mellan samerna och majoritetssamhället och om motsättningarna bland samerna själva. Men helt plötsligt skriver man: "Det finns fortfarande konflikter mellan samerna och de svensktalande."⁴ Med tanke på att samer behärskar svenska nuförtiden är det en missvisande formulering.

År 2004 genomfördes en granskning av 63 läroböcker för årskurs 4-9. Samtliga granskade läroböcker är utgivna efter 1994. Granskningen visar att 30 av de 63 läroböckerna helt saknar information om samer och samiska frågor.⁵

Över huvud taget är samers historia och situation idag slarvigt beskriven. Och det verkar inte som om skolorna planerat in någon direkt undervisning heller. I en enkätundersökning i tre skolor som gjorts vid Religionsvetenskapliga institutionen i Umeå har man undersökt om lärarna vet vad de skall undervisa om i det samiska. Det visade sig att flera skolor inte har någon lokal undervisningsplan för hur man ska undervisa om det samiska.⁶ Undersökningens författare undrar i sin sammanfattning: "Hur kommer det sig egentligen att det samiska inte finns representerat mer än det gör? Är det alldeles för skambelagt eller?"⁷ Och det är ju vad man kan fråga sig.

Det är ju inte så att Sverige gömmer undan information om samer, men den serveras ju inte på samma sätt som annan information i skolan. Ändå står det i skollagen att "Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet."⁸ All information är tillgänglig, men man måste hitta den själv. Som vuxen kan du mycket väl hitta information, men eftersom man inte lär i grundskolan så har man inte den grund som man har i andra ämnen, och risken är att intresset inte väcks.

Sverige är ofta väldigt insatt i politik som gäller ursprungsfolk och visar solidaritet med utsatta människor i andra delar av världen. Sverige talar också om mångkultur inom landets gränser.

---

³ Vida Världen, 170-173

⁴ Runblom, Harald, sid 34

⁵ Skolverkets rapport läroböcker, sid 11

⁶ Wikberg, Jane, sid 36

⁷ Wikberg, Jane, sid 39

⁸ Skolverket, s. 6.

Men mångkulturen verkar få finnas för att ”krydda” den svenska majoritetskulturen. Att ursprungfolket inom landets gränser – samerna – har en egen historia och en egen kultur är inte viktigt att berätta. Det tycks i alla fall inte vara så viktigt att elever i Sverige får kunskap om den.

Vad leder okunskapen till?

Fördomar

En undersökning som gjorts i två skolor, en fjällnära skola och en stadsskola, där eleverna fick uppskatta sina kunskaper om samer inom tre områden: hur samerna lever idag, fornsamisk religion och samerna i svenska historien. Eleverna fick värdera sina kunskaper i skalan små, goda och mycket goda. Inte en enda elev från stadsskolan tyckte sig ha mycket goda kunskaper! Eleverna fick också skriva om hur viktigt det är att ha undervisning i skolan om samer. De fick välja mellan alternativen oviktigt, viktigt och mycket viktigt. Några av de som svarade ”oviktigt” sa såhär:

”Varför ska man lära sig mer om dom? Dom har det ju lika som alla andra människor i Sverige idag. Jag förstår inte varför det ska gå en massa tid på dom...Är dom värda mer än andra svenskar eller ?! /markägare” eller ”Dom släpper ut renar på vägarna och får pengar för det. Helt onödigt att veta nåt”⁹

Okunskap ger fördomar. Att ens antyda att en djurägare släpper ut sina djur för att de ska bli dödade är ju fullkomligt absurt. Här ser vi dessutom ytterligare ett exempel på att det sätts likhetstecken mellan same och renägare. Fördomar leder inte sällan till mobbing och utanförskap. Det är inte lätt för samiska ungdomar i områden där det finns konflikter angående de samiska rättigheterna.

Turism går före rennäring

I flera skidanläggningar i Sverige planeras det utbyggningar som skulle leda till nya jobb, men det finns en stor nackdel med projekten. T.ex. i Idre kommer Idre samebys renars vandringsleder mellan sommar- och vinterbete skäras av¹⁰. Och i Almåsa i Jämtland vill man bygga en skidlift mitt i ett viktigt vinterlavområde.¹¹ Det här tyder på att turism och jobbtillfällen betyder mer än rennäringen. Om kunskapen var större inom turistnäringen så skulle man kunna undvika onödiga konflikter mellan turistnäring och rennäring, det finns goda exempel kvaliteten, på det man kan erbjuda turister, ökar i områden där man samarbetar.

Beslutsfattare, politiker och andra saknar bakgrundsfakta

Försäljning av statlig skog till privatpersoner är inte lika självklart för alla som för den nuvarande regeringen. Det finns många jurister som stödjer de samiska organisationerna. Dessa anser att försäljning av samiskt territorium är olaglig. Det är nämligen inte juridiskt utrett huruvida Svenska staten över huvud taget är ägare till de här områdena. De som köpt statlig mark kan göra sig skyldig till häleri. Beslutsfattare kan för lite om historia för att ta juridiskt korrekta beslut.

I samband med Nordmalingsmålet, som handlade om markrätt, skrev DN:s ledarskribent Johannes Åman en artikel där man kan se exempel på vanliga resonemang: ”Ytterst handlar frågan om samernas ställning i vårt samhälle. Bör de ha särskilda rättigheter?”¹²

---

⁹ Toftén, Jonas, sid 21

¹⁰ Wanger, Marianne, sid 30

¹¹ Persson, Matsåke

¹² Åman, Johannes

Resonemanget ger en felaktig bild. Samerna är ett folk och ett folk har rättigheter. Samerna är ingen intresseförening som vill ha förmåner. Sedan kan man fråga sig vad skribenten menar med "särskilda" rättigheter? Talar han då om privilegier? Det är ju en helt annan sak än rättigheter. Vissa anser i debatter att samerna har privilegier, t.ex. till jakt och fiske, men det rör sig faktiskt om urgamla rättigheter i sitt eget land. Detta är rättigheter som Sverige som nationalstat genom historien först erkänt, sedan konsekvent brutit mot.

Att behöva kämpa hela tiden för att inte bli av med mark tar energi från samerna som skulle ha kunnat användas till annat. När inte heller samhället ger stöd så blir det väldigt tufft för samerna.

Hur man undan för undan förlorat sina rättigheter är en viktig del av den samiska historien och borde vara det i den svenska. Men man har valt och väljer fortfarande att inte beskriva eller analysera den man låtsas helt enkelt inte om den. Det är historien som handlar om Sverige som koloniserande stat, något som verkar passa dåligt in i den nationella självbilden som demokratins och de mänskliga rättigheternas förespråkare nummer ett.¹³

Sammanfattning

Samer inkluderas sällan i Sveriges historia. Det lilla som står skrivet om samer i de svenska skolböckerna är ofullständigt och ofta felaktigt. I svensk skolundervisning är man nere på detaljnivå när det gäller Svea rikets historia. Man får veta vad alla kungars barn hette och om ärtsoppa och om knappar, men inte om Sveriges kolonisation av Sápmi.

Om man, mot förmodan, skulle tycka att det är tillräckligt med endast tre rader för att beskriva ett folks historia, skulle dessa kunna vara:

Samerna ägde först sin mark enskilt, sedan beskattade Sverige samerna, därefter ägde samerna land kollektivt och Sverige lade beslag på mer mark och gjorde marken till sitt egen och efter ett tag så ägde inte samerna ens den mark som de bodde på.

Sverige klarade att gå från att vara det fattigaste landet i Europa på 1800-talet till att vara ett av världens rikaste länder på 1970-talet. Hur? Jo, i hög grad genom att hämta malmen, dämna vattnen och fälla skogen i samiska områden. De områdena utgör 30% av det som är Sverige idag. Hur kan historien om det som utgör en så stor del av Sverige inte tillhöra den svenska allmänbildningen?

"Om detta må ni berätta" är en kampanj för att ingen ska glömma Förintelsen. Ett folkmord som sker på kort tid med vapen och krig blir förstås uppmärksammat. Men är en långsam kvävning ett snyggare sätt att ta någons liv än ett skott i pannan? Är det bättre att slå ihjäl någon med en pudervippa än med en påk? I Sverige har man ju inte bokstavligen tagit ihjäl samer, med några undantag, men man har tagit ifrån dem makten över sina liv och sitt land.

Detta är säkerligen pinsamt för de som styr Sverige att erkänna detta långsamma, men effektiva förtryck som sträcker sig över generationer, men kommer det inte att bli ännu pinsammare om man inte så snart som möjligt börjar berätta om vad som hänt? Om man inte rättar till sitt misstag riskerar Sverige att bli en av de nationalstater som bidragit till att utrota en uråldrig kultur genom att glömma.

---

¹³ Gustafsson, Ylva

Källförteckning

- Forum för levande historia 2006-12-23, www.levandehistoria.se
- Gustafsson, Ylva 2006-12-18, Intervju gjord av Mathias Forsgren med Ylva Gustafsson, representant i Sveriges urbefolkningsdelegation 1994-2004 under FN:s urfolksårtionde.
- Nordling, Erik, Wittenstam, Rune, Björkqvist, Bengt, Carlström, Inge och Liber Ab 2001, *Vida Världen*. Andra upplagan, Uppsala Almqvist och Wiksell,
- Norrbottensfjällen 2006-12-23, www.fjallen.nu, Norrbottensfjällen, "Sapmi – samernas land"
- Persson, Matsåke 2006-01-23, Östersundsposten , Nytt bygglov beviljat för skidlift i Almåsa, www.op.se
- Runblom, Harald 2006. Skolverkets rapport etniska minoriteter. En granskning av hur etnisk tillhörighet framställs i ett urval av läroböcker, Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?" av professor Harald Runblom. Uppsala universitet
- Samiskt Informationscentrum 2006-12-23, www.samer.se, Sametinget
- Skolverket. 2006a 1994 års Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94). "Skolans värdegrund och uppdrag." 2006-12-23, www.skolverket.se
- Skolverkets rapport läroböcker 2006, RAPPORT 285, "I enlighet med skolans värdegrund?"
- Toftén, Jonas 2006, "Vad vet jag om samer?" En jämförande studie mellan två skolor i det fjällnära Jämtland, Umeå Universitet, Institutionen för religionsvetenskap, Examensarbete 5p,Handledare: Anna Lydia Svalastog
- Wanger, Marianne 2004, *Samer – ett ursprungsfolk i Sverige*, Västerås Sametinget, Regeringskansliet
- Åman, Johannes 2006-12-23, Dagens Nyheter, "En tillfällig lättnad för samerna"